

Оксана БАЛАЗЮК

аспірант кафедри обліку і контролінгу в промисловості,
Тернопільський національний економічний університет

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ

Розглянуто сутність поняття ефективності виробництва та критерії її оцінювання. Визначено загальні вимоги, яких необхідно дотримуватись формуючи систему показників оцінки та аналізу ефективності виробництва.

Ключові слова

Ефективність виробництва, критерій ефективності, ресурси підприємства, результати діяльності.

Сучасні умови організації і ведення бізнесу зумовлюють наявність у господарюючих суб'єктів широких прав і можливостей у реалізації своїх економічних інтересів, виборі способів організації виробництва, збуту продукції. При цьому підприємство виходить із власних ресурсних можливостей з врахуванням широкого спектру факторів, які впливають на ефективність діяльності. Оцінка ефективності виробництва на підприємстві є одним із визначальних факторів у пошуку реальних механізмів впливу на позитивну динаміку діяльності підприємства у майбутньому.

Проблема ефективності в цілому не нова, вона існує в тій або іншій інтерпретації з періоду виникнення матеріального виробництва і відбиває взаємозв'язок виробничих відносин певного способу виробництва. В умовах формування ринкових відносин, коли результати роботи одних суб'єктів ринку залежать від чіткості і злагодженості роботи інших суб'єктів, проблема ефективності стає визначальною.

Розвитку методології аналізу та оцінки ефективності виробництва сприяли праці Чумаченка М. Г.,

Гаєвської Л. М., Мниха Є. В., Вігуржинської С. Ю., Савицької Г. В., Поповича П. Я., Яркіної Т. В., Ковальова В. В. Дослідження фундаментальних праць В. Парето, П. Самуельсона, Р. Коуза, Й. Шумпетера, Е. Долана, К. Макконелла, С. Брю, М. Портера дозволяє визначити сутність категорії «ефективність», та її ключову роль в аналізі механізмів ринкової економіки.

Зміст категорії ефективності виробництва складний та багатогранний. З огляду на це метою статті є висвітлення різних точок зору щодо критеріїв оцінювання ефективності виробництва та пошук оптимальної системи відповідних показників для підприємств, що займаються виготовленням мінеральних вод та безалкогольних напоїв.

У загальному розумінні ефективність – це категорія, що характеризує продуктивність від здійснення будь-яких затрат, це комплексне відображення кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили.

У визначенні показників оцінки ефективності науковці пішли різними шляхами. Одні вважають за

доцільне отримання єдиної оцінки і будують систему показників ефективності [5]. Інші вчені пропонують відразу обмежити множину факторів впливу і визначати інтегральний показник ефективності [1]. Крім того, розроблені й ситуаційні алгоритми, які дають змогу обирати той чи інший комплексний показник на базі попереднього аналізу певних характеристик підприємства.

Визначення ефективності виробництва полягає в оцінці його результатів. Такими результатами можуть бути обсяги виготовленої продукції в натуральному чи вартісному (за оптовими цінами або за собівартістю) виразі або прибуток. Але ж сама по собі величина цих результатів не дає змоги робити висновки про ефективність або неефективність роботи підприємства, оскільки невідомо, якою ціною отримані ці результати. Звідси для отримання об'єктивної оцінки ефективності підприємства необхідно також урахувати оцінку тих витрат, що дали змогу одержати ті чи інші результати. Процес виробництва здійснюється через поєднання факторів, що його визначають: засобів праці (основні засоби), предметів праці (оборотні засоби), робочої сили (трудова ресурси). Крім того, істотним чином на виробництво впливає фінансовий стан підприємства, а також певні організаційні, управлінські, технологічні та інші переваги, що відображаються як нематеріальні ресурси. Тож за оцінку витрат логічно взяти оцінку всіх перелічених ресурсів. Виходячи з цього можна дати таке визначення ефективності: ефективність підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання основних і оборотних засобів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу.

Загальна концепція визначення ефективності може бути подана у вигляді співвідношення результатів діяльності до витрат (ресурсів, що задіяні в процесі отримання цих результатів). При цьому слід мати на увазі, що, звичайно, перелік ресурсів підприємства, котрі визначають його ефективність, не є вичерпним, тобто в конкретних умовах на ефективність діяльності підприємства можуть чинити істотний вплив інші фактори. Залежно від того, що приймають як ефект функціонування підприємства — об'єм виробництва (реалізації) продукції або фінансовий результат, — розрізняють показники виробничої ефективності і показники фінансової ефективності. В умовах планової економіки пріоритет віддавався показникам виробничої ефективності (продуктивності праці, фондівіддачі основних засобів, матеріалівіддачі та ін.). На нашу думку, дані показники характеризують не ефективність, а інтенсивність використання ресурсів.

Слід зазначити, що процес вимірювання очікуваного чи досягнутого рівня ефективності діяльності підприємства методологічно пов'язаний передусім із визначенням належного критерію і формуванням відповідної системи показників.

Критерій — це головна ознака й визначальна міра вірогідності пізнання суті ефективності виробництва (діяльності), відповідно до якого здійснюється кількісна оцінка рівня цієї ефективності. Правильно сформульований критерій має якнайповніше характеризувати суть ефективності як економічної категорії і бути єдиним для всіх ланок суспільного виробництва чи господарської діяльності.

В умовах ринку змінюється трактування та ієрархія критеріїв ефективності, а також їх зміст. Оскільки основною метою підприємницької діяльності в умовах ринкових відносин є прибуток, то як критерій економічної ефективності виступає максимізація прибутку на одиницю витрат капіталу (ресурсів) при високому рівні якості праці і забезпеченні конкурентоспроможності продукції.

Тому варто розглянути оцінку ефективності функціонування підприємства за допомогою відносних показників рентабельності (прибутковості), яким багато уваги приділяє Савицька Г. В. [6, с. 34].

Показники рентабельності можна об'єднати в кілька груп:

1. Показники, що базуються на витратному підході, рівень яких визначається співвідношенням прибутку з витратами: рентабельність окремих видів продукції, рентабельність операційної діяльності, рентабельність інвестиційної діяльності і окремих інвестиційних проектів, рентабельність звичайної діяльності.

2. Показники, рівень яких визначається співвідношенням прибутку з виручкою від реалізації продукції: рентабельність продажу окремих видів продукції, загальна рентабельність продажів.

3. Показники, в основі яких лежить ресурсний підхід і рівень яких визначають відношенням прибутку до загальної суми або окремих частин вкладеного капіталу: рентабельність сукупних активів або загальна рентабельність, рентабельність операційного капіталу, рентабельність основного капіталу та оборотного капіталу, рентабельність власного капіталу і ін.

Професор Ковальов В. В. [3, с. 346] стверджує, що оцінка ефективності функціонування можлива за співвідношенням темпів росту основних показників: сукупних активів (Такт), виручки від реалізації (Твр) і прибутку (Тп):

$$100\% < \text{Такт} < \text{Твр} < \text{Тп} \quad (1)$$

Дане співвідношення (1) називають «золотим правилом» економіки підприємства. Якщо дані пропорції дотримуються, то це свідчить про динамічність розвитку підприємства і зміцнення його фінансового стану.

Розрахуємо за цим правилом показники ефективності діяльності ВАТ Муровано-Куриловецький завод «Регіна», що випускає широко відому мінеральну питну столову воду «Регіна».

Таблиця 1. Динаміки темпів росту основних показників ВАТ МКЗ «Регіна» за період 2005-2006 рр.

Показник	2005 рік	2006 рік	Темп росту,%
Сукупні активи	7039,6	13928,9	197,86
Дохід (виручка) від реалізації продукції	13942,8	16335,2	117,16
Прибуток	742,7	1349,5	181,70

Для досліджуваного підприємства співвідношення (1) набуде вигляду:

$$100 < 197,86 > 117,16 < 181,7 \quad (2)$$

Перша нерівність ($100 < 197,86$) показує, що підприємство нарощує економічний потенціал і масштаби своєї діяльності.

Друга нерівність ($197,86 > 117,16$) свідчить про те, що виручка від реалізації росте повільніше ніж економічний потенціал. З цього можна зробити висновок про необхідність нарощування темпів інтенсивності використання ресурсів на підприємстві. Це перевищення темпів росту величини сукупних активів над темпами росту

виручки від реалізації та прибутку, свідчить про недовикористання наявних ресурсів підприємства, а також про необхідні подальші аналітичні дослідження у цьому напрямку. При глибшому вивченні даного аспекту, встановлено, що значне зростання сукупних активів підприємства зумовлено придбанням обладнання необхідного для розширення асортименту продукції, освоєнням виробництва нових видів напоїв, а також налагодженням нової автоматизованої лінії випуску продукції.

Третя нерівність ($117,16 < 181,7$) означає, що прибуток підприємства росте швидше за об'єм реалізації продукції, а це свідчить про підвищення рівня рентабельності продажу продукції.

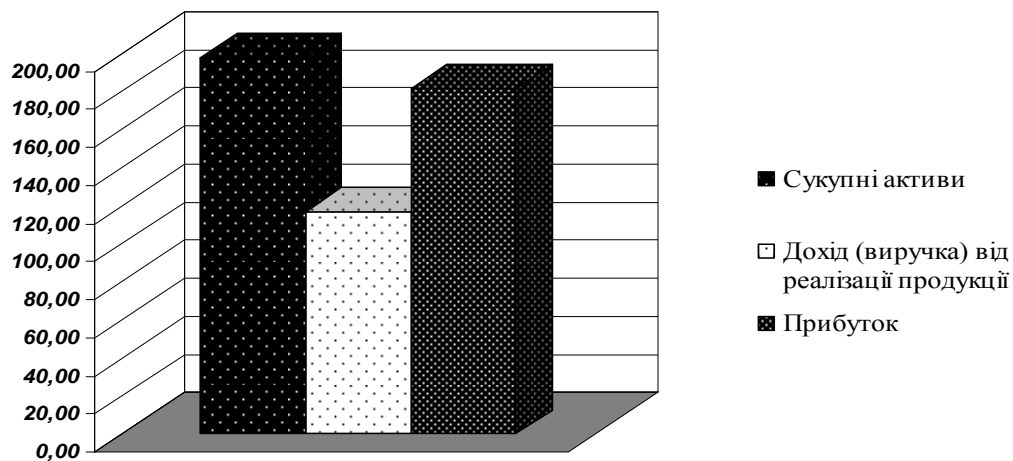

Рис. 1. Темпи росту основних показників ВАТ МКЗ «Регіна» за період 2005-2006 рр.

Отже, на підприємстві спостерігається значне зростання усіх показників, що свідчить про позитивні тенденції в його розвитку (рис.1).

На нашу думку така методика є простою і в той же час дозволяє в достатній мірі дослідити наскільки ефективною є діяльність досліджуваного підприємства. Дане правило дає змогу визначити систему показників для подальшого більш глибокого та детального аналізу ефективності діяльності підприємства та пошуку шляхів її підвищення.

Формуючи систему показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання, необхідно

дотримуватися певних загальних вимог:

- забезпечення організації взаємозв'язку критеріїв та системи конкретних показників ефективності діяльності;
- відображення витрат всіх видів ресурсів, що споживаються на підприємстві;
- можливість застосування показників ефективності при управлінні різними ланками виробництва на підприємстві;
- виконання стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів для зростання ефективності виробництва.

Література

1. Гаєвська Л.М. Економіка та організація діяльності фірми: Навч. посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2000. –

164 с.

2. *Економічний аналіз. Навч. посібник. За ред. Акад.НАНУ, проф. М. Г. Чумаченко. К.: КНЕУ, 2003.-556с.*
3. *Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. 2-е изд., перераб. и доп.- М.: Финансы и статистика, 1999.-512с.*
4. *Мних Є.В., Буряк П.Ю. Економічний аналіз на промисловому підприємстві.-Львів: Світ, 1998.-208с.*
5. *Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник.– Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 365 с.*
6. *Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Знання, 2005. - 662 с.*